

Bijlage: Onderbouwing van het standpunt schoolverzuim

Definities: Schoolverzuim is absoluut of relatief. Er is sprake van absoluut schoolverzuim als een leerplichtige jeugdige niet staat ingeschreven op een school (bijvoorbeeld na vrijstelling 5 onder a: vrijstelling op basis van lichamelijke of psychische gronden waardoor de jeugdige niet in staat is om tot een school dan wel instelling te worden toegelaten). Bij relatief schoolverzuim blijft een jeugdige, die wel staat ingeschreven op een school, weg van school. Relatief schoolverzuim betreft zowel ongeoorloofd schoolverzuim (stiekem wegblijven van school zonder opgaaf van reden, ook wel spijbelen genoemd) als geoorloofd schoolverzuim (wegblijven van school met opgaaf van reden). De meest voorkomende opgaaf van reden bij geoorloofd schoolverzuim is ziekte. We spreken dan van ziekteverzuim.

De cijfers: Zowel het absoluut schoolverzuim als het ziekteverzuim is toegenomen. Het aantal geregistreerde vrijstellingen 5 onder a is gestegen van bijna 3.100 in 2010-2011 naar bijna 5.100 in 2014-2015. De toename is te zien bij de groep jeugdigen, die op latere leeftijd voor het eerst een vrijstelling ontvangt (met name 16-17-jarigen). Daarbij gaat het doorgaans om psychische of psychiatrische gronden.¹ In 2002 bedroeg het totale relatieve schoolverzuim (geoorloofd en ongeoorloofd) in Nederland 7,9%; bijna de helft hiervan betrof ziekteverzuim.² Vanuit de praktijk weten we dat de laatste jaren het ziekteverzuim in omvang sterk is toegenomen. Er zijn hiervan geen landelijke cijfers beschikbaar omdat ziekteverzuim alleen door de school geregistreerd wordt en deze cijfers niet landelijk toegankelijk zijn.

In het schooljaar 2016/2017 waren er in Nederland 23.793 voortijdig schoolverlaters (jeugdigen van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie, een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma, het onderwijs verlaten) en 4.215 thuiszitters (jeugdigen met absoluut verzuim of een ingeschreven leer- of kwalificatieplichtige jeugdige die langer dan 4 weken ongeoorloofd verzuimt. Een ziekgemelde jeugdige is dus officieel geen thuiszitter). Van de 4.215 thuiszitters gaat het bij 1.700 meldingen om absoluut verzuim.³ Ondanks alle aandacht vanuit de overheid, gemeenten en onderwijs blijft het aantal thuiszitters stijgen. De langdurig ziekgemelde kinderen zijn in deze cijfers niet meegenomen!

Neerwaartse spiraal: bij jeugdigen die vaak van school verzuimen stagneert de sociaal-emotionele- en leerontwikkeling, wat de kans op afglijden in onderwijsniveau en voortijdig de school verlaten vergroot.^{4,5,6} Een laag onderwijsniveau en voortijdig schoolverlaten gaan gepaard met een lagere sociaaleconomische status (SES) op volwassen leeftijd, onder andere vanwege een verhoogd risico op werkloosheid en marginalisering.^{7,8} Een lage SES is op zijn beurt gerelateerd aan een hogere prevalentie van gezondheidsproblemen en

---

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/10/01/onderzoek-naar-de-groei-van-vrijstellingen-5-onder-a>

² [Schoolverzuim in het Voortgezet Onderwijs](#). Amsterdam: NIPO; 2002.

³ cijfers 9 maart 2018, bron Nederlands Jeugdinstituut (NJI)

⁴ Traag T. Early school-leaving in the Netherlands. A multidisciplinary study of risk and protective factors explaining early school-leaving. Den Haag, 2012. <https://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/CAFDC1FC-E23B-49C8-9833-2AE9E639E4E3/0/2012X11Traagpub.pdf>

⁵ Kearney CA. School absenteeism and school refusal behavior in youth: a contemporary review. *Clin Psychol Rev.* 2008;28:451-71. doi:10.1016/j.cpr.2007.07.012 [Medline](#)

⁶ Hartkamp JP. Monitor voortijdig schoolverlaten Rotterdam 2005: 4e – metingschooljaar. 2003/2004. Amsterdam, 2005. Desan Research Solutions.

⁷ WRR, 2009. Vertrouwen in de school, over de uitval van 'overbelaste' jeugdigen'. Rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. <https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2009/01/26/vertrouwen-in-de-school>

⁸ Berg, G. van den (2007). Voortijdig van school. *Jeugd en Co Kennis*, 4, 16-22.

psychische problemen en een kortere gezonde levensverwachting.^{9,10} De kinderen van de voortijdige schoolverlaters met een lage SES lopen meer risico op ongezondheid,^{11,12} wat kan leiden tot suboptimale leerprestaties en schoolverzuim,^{13,14} Op die manier kan een neerwaartse spiraal ontstaan en kunnen SEGV toenemen. Met het terugdringen van (de gevolgen van) schoolverzuim worden ontwikkelings- en onderwijskansen vergroot en wordt gezond en veilig opgroeien bevorderd. Op termijn draagt minder schoolverzuim bij aan het terugdringen van sociaal-economische gezondheidsverschillen (SEGV), niet alleen door het optimaliseren van de gezondheid, maar ook door het voorkomen van langdurig thuiszitten en voortijdig schoolverlaten.

Preventief schoolverzuimbeleid: Literatuuronderzoek naar wat werkt bij het terugdringen van schoolverzuim, langdurig thuiszitten en voortijdig schoolverlaten laat zien dat preventie de meeste kans op succes biedt. Langdurige preventieve activiteiten zijn succesvoller dan activiteiten gericht op jeugdigen die al zijn uitgevallen.¹⁵ Met andere woorden: het voorkomen van langdurig thuiszitten en voortijdig schoolverlaten begint bij de aanpak van schoolverzuim. De oorzaken van schoolverzuim, langdurig thuiszitten en voortijdig schoolverlaten zijn divers. Een integrale preventieve aanpak van de jeugdige in zijn/haar context en vanuit het biopsychosociale model (inclusief medisch perspectief) is dan ook een must. Jeugdartsen kunnen gemeenten en scholen adviseren met betrekking tot beleid.

Een integrale preventieve aanpak richt zich op zowel de individuele jeugdige met (verhoogd) schoolverzuim als op een collectieve schoolverzuim-aanpak, zowel bij ziekteverzuim als bij ongeoorloofd schoolverzuim.

- 1) *De individuele jeugdige met (verhoogd) ziekteverzuim en de inzet van de jeugdarts:* Bij ziekteverzuim is de school aan zet. School is wettelijk niet verplicht ziekteverzuim te melden bij Leerplicht. De school heeft wel een zorgplicht¹⁶: het aanbieden van onderwijs op maat (passend onderwijs) bij ziekteverzuim. Het is aan school om adequaat te reageren op ziekteverzuim. Het feit dat een jeugdige wordt ziek gemeld op school, maakt dat ziekteverzuim een medische invalshoek heeft, alhoewel de oplossing bij veel zorgpartijen kan liggen. Bij ziekteverzuim worden door de jeugdigen en ouders namelijk meestal lichamelijke of psychische klachten opgegeven als reden van verzuim. Daarom kunnen jeugdartsen, vanwege hun medische kennis en de verbinding die zij kunnen maken tussen medische problematiek en onderwijs, juist nu de scholen goed ondersteunen. Jeugdartsen

---

⁹ Huisman M, Kunst AE, Bopp M, et al. Educational inequalities in cause-specific mortality in middle-aged and older men and women in eight western European populations. *Lancet*. 2005;365:493-500. doi:10.1016/S0140-6736(05)70273-7 [Medline](#)

¹⁰ Sagatun Å, Wentzel-Larsen T, Heyerdahl S, Lien L. Mental health in adolescence and subsequent receipt of medical benefits in young adulthood: The mediating role of upper secondary school completion. *Scand J Public Health*. 2016;44:431-8. doi:10.1177/1403494815622309 [Medline](#)

¹¹ Havas J, Bosma H, Spreeuwenberg C, Feron FJ. Mental health problems of Dutch adolescents: the association with adolescents' and their parents' educational level. *Eur J Public Health*. 2010;20:258-64. doi:10.1093/eurpub/ckp172 [Medline](#)

¹² van de Mheen HD, Stronks K, Mackenbach JP. A Lifecourse perspective on socio-economic inequalities in health: the influence of childhood socio-economic conditions and selection processes. *Socil Health Illn*. 1998;20:754-77. doi:10.1111/1467-9566.00128.

¹³ Basch CE. Healthier students are better learners: a missing link in school reforms to close the achievement gap. *J Sch Health*. 2011;81:5938. doi:10.1111/j.1746-1561.2011.00632.x [Medline](#)

¹⁴ Suhrcke M, de Paz Nieves C. [The impact of health and health behaviours on educational outcomes in high-income countries: a review of the evidence](#). 2011. Kopenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2011.

¹⁵ Baat M, Messing C, Prins D. Wat werkt bij schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten? NJI, 2014. https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Wat-werkt-publicatie/Watwerkt_VSVenverzuim.pdf

¹⁶ De zorgplicht komt vanuit de diverse sectorwetgevingen: art. 9a wpo, 6b wvo, 18a WEC en 7.1.4 web 5

voeren na verwijzing door school het eerste gesprek met de jeugdige en ouders om daarin de klachten te duiden en de achterliggende factoren in kaart te brengen, om vervolgens gezamenlijk te bepalen welke disciplines en acties nodig zijn om een jeugdige weer naar school te laten komen. Daarnaast kunnen zij aangeven in hoeverre de jeugdige te belasten is met lesdeelname of onderwijs en samen met alle betrokkenen een plan van aanpak of re-integratieplan opstellen. De samenwerking tussen school, jeugdige/ouders, jeugdarts en leerplichtambtenaar bij ziekteverzuim staat beschreven in M@ZL: Medische Advisering Ziekgemelde Leerling, spreek uit 'mazzel'. M@ZL sluit aan bij de aanpak van schoolverzuim zoals beschreven in de MAS. M@ZL is effectief gebleken op het vmbo en het mbo en toepasbaar op elke school voor regulier voortgezet onderwijs.^{17,18,19} Ook wordt M@ZL voor het PO ontwikkeld.²⁰ M@ZL biedt bewezen de meest effectieve zorg voor alle jeugdigen en moet dus via de jeugdarts beschikbaar komen voor alle jeugdigen in Nederland tot 23 jaar. Vanuit haar visie op evidence-based werken onderschrijft de AJN de toepassing van M@ZL bij de aanpak van ziekteverzuim. De AJN onderschrijft het belang van het doorontwikkelen, kennis delen en blijven onderzoeken van de aanpak van ziekteverzuim vanuit de wetenschappelijke onderbouwing die er al is, en het blijven laten zien wat de meerwaarde van de inzet van de jeugdarts is.²¹

- 2) *De individuele jeugdige met (verhoogd) ongeoorloofd schoolverzuim en de inzet van de jeugdarts:* Vanuit de Leerplichtwet is de aanpak van ongeoorloofd schoolverzuim aan leerplichtambtenaren. Op 16 maart 2017 is door Ingrado, de landelijke vereniging voor leerplichtambtenaren en Regionale Meld- en Coördinatie-medewerkers (RMC), de Methodisch Aanpak Schoolverzuim (MAS) gelanceerd. De MAS is een beschrijving van de werkwijze van de leerplichtambtenaar en ketenpartners bij ongeoorloofd schoolverzuim.²² Ongeoorloofd schoolverzuim kan ook veroorzaakt worden door persoonlijkheidsproblemen, medische aandoeningen en gedragsproblemen.^{23,24} De AJN vindt daarom aandacht voor medische problematiek in relatie tot ongeoorloofd schoolverzuim essentieel; Jeugdartsen zijn professionals die vanwege hun sociaal-medische expertise en domeinoverstijgend denken bij uitstek hierbij ondersteuning kunnen bieden aan leerplichtambtenaren en RMC-medewerkers. Zij kunnen de achterliggende problematiek analyseren en, indien aanwezig, een vertaalslag maken van medische problematiek naar onderwijsmogelijkheden en benodigde aanpassingen. Jeugdartsen kunnen hierbij samenwerken met professionals uit het brede medische en sociale domein van de jeugdhulp.
- 3) *Collectieve schoolverzuim-aanpak:* Een collectieve aanpak richt zich op de hele klas of op de hele school, waardoor alle kinderen binnen het systeem ervan profiteren.

---

¹⁷ <https://www.loketgezondleven.nl/leefstijlinterventies/interventies-zoeken/1400718>

¹⁸ <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/MZL-op-het-MBO.html>

¹⁹ <https://www.zonmw.nl/nl/actueel/nieuws/detail/item/mzl-verlaagt-ziekteverzuim-mbo-leerlingen/>

²⁰ ZonMw call Versterking Uitvoeringspraktijk Jeugdgezondheidszorg. JGZ in het sociale domein.

²¹ Evidence-based practice, Samen lerend doen wat werkt <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Samen-lerend-doen-wat-werkt.pdf>

²² <https://www.ingrado.nl/kennisdossiers/leerplichtdossier/verzuim/instrumenten/mas>

²³ Dowrick, P. W., & Crespo, N. (2005). School failure. In T. P. Gullotta, & G. R. Adams (Eds.), Handbook of adolescent behavioral problems: Evidence-based approaches to prevention and treatment (pp. 589-610). New York, NY, US: Springer Science + Business Media

²⁴ Traag, T., & Van der Velden, R.K.W. (2008). Early school-leaving in the Netherlands. The role of student-, family- and school factors for early school-leaving in lower secondary education. Maastricht: Research Centre for Education and the Labour Market.

Doordat er binnen M@ZL afspraken worden gemaakt wanneer ziek zijn zorgelijk kan zijn, ondervangen scholen vroegtijdig veel problematiek. Er wordt eerder opgemerkt dat een jeugdige niet aanwezig is en er wordt actie ondernomen vanuit zorg en niet vanuit controle. Jeugdigen ervaren hierdoor dat ze gezien worden en dat er in gezamenlijkheid afspraken gemaakt kunnen worden wanneer een jeugdige niet optimaal kan presteren. Deze insteek vanuit zorg en het feit dat bij M@ZL het eerste verzuimgesprek altijd gevoerd door de mentor, waardoor de mentor meer aandacht heeft voor jeugdigen met ziekteverzuim en het signaal eerder oppakt, zorgt dat toekomstig ziekteverzuim voorkomen wordt. Schoolverzuim is gerelateerd aan vele onderwijs- en schoolgerelateerde factoren, zoals de leeromgeving, passend onderwijs, betrokken en goed opgeleide docenten, evenals flexibiliteit in curriculum en goede (samenwerking met) stageplaatsen en werkgevers, en een optimale studieloopbaanbegeleiding. Ook kenmerken van de schoolstructuur (zoals de locatie, grootte en type school), en de hulpbronnen die ter beschikking staan (bijvoorbeeld de verhouding tussen het aantal jeugdigen en het aantal docenten), zijn van invloed op schoolverzuim.^{25,26} Daarnaast speelt betrokkenheid van ouders bij school en onderwijs een grote rol bij het terugdringen van schoolverzuim en het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Ook gezondheidsgerelateerde factoren lijken gerelateerd te zijn aan schoolverzuim. Denk hierbij aan een gezond en veilig schoolklimaat, zoals beschreven in 'De gezonde school'.²⁷ Voor beïnvloeding van alle aan schoolverzuim gerelateerde gezondheidsfactoren heeft de jeugdarts van de regio, in samenwerking met de jeugdverpleegkundige, een onmisbare rol op scholen.

16 November 2018

---

²⁵ Smit K. Exploring perspectives for improving students' motivation in pre-vocational secondary education. Proefschrift 2017. <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2014/06/Dissertatie-Karin-Smit-2017.pdf>

²⁶ Rumberger RW, Lim SA. Why students dropout of school: A review of 25 years of research. California Dropout Research Project Report #15, 2008. <https://www.issuelab.org/resources/11658/11658.pdf>

²⁷ <https://www.gezondeschool.nl/>